

Lukijan

O obrekovanju,¹ ki mu ne smemo zlahka verjeti

(1) Nevednost je zares grozljiva zadeva, vzrok za mnoge težave ljudi, kajti stvari obkroža kot megla, zakriva resnico in zasenči življenje vseh. Vsi mi smo podobni ljudem, ki so se zgubili v temi, ali pa še bolj slepcem; zdaj se neopravičljivo spotaknemo, zdaj spet dvignemo nogo, čeprav ni nobene potrebe, da bi jo; in ne vidimo tistega, kar je blizu in pred nami, bojimo pa se tistega, kar je daleč in zelo oddaljeno, kot da bi nam stalo na poti. Na kratko - v vsem, kar počnemo, delamo mnogo napak. Zaradi tega so pisci tragedij v tej splošni resnici odkrili mnoge motive za svoje drame: vzemimo na primer Labdakovo,² Pelopsovo³ hišo in podobne. Odkril boš, da je večina težav, ki jih na oder postavijo pesniki, posledica nevednosti, kot da bi šlo za neko vrsto božanstva, ki predseduje zboru v tragediji.⁴

Ko to pravim, imam v mislih predvsem obrekljivo laganje o znancih in prijateljih, zaradi česar so bile družine povsem izkoreninjene, mesta propadla, ki je očete zapeljalo v blaznost proti lastnim otrokom, brate proti lastnim bratom, otroke proti staršem in eraste proti eromenom.⁵ Koliko prijateljstev je razpadlo in koliko priseg⁶ je bilo prelomljenih zaradi vere v obrekovanje.

(2) Da bi se torej na daleč izognili vpletenosti v obrekovanje, bi rad z govorom kot tudi s sliko predstavil, kakšna zadeva je obrekovanje, kako se začne in kaj povzroči. Že dolgo nazaj je Apel⁷ iz Efeza izbral to temo za svojo sliko: njega samega so oklevetali

¹ Homer, Heziod, Ajshil in Sofokles najpogostejše grške besede za obrekovanje, διαβολή, še ne uporabljajo. Pojavljati se začne pri Evripidu in Aristofanu, pogosta pa je v govorih ter pri Platonu in Aristotelu. Pod vplivom krščanstva se kasneje pomen besede poveže s hudičem; *diabolus* v latinščini pomeni "hudič", v slovenščini poznamo tujko diabolichen; za besedišče in opredelitev obrekovanja v grški književnosti glej Sunčič, 2001, "O mrtvih lepo, o živih vse najslabše", *Problemi*, 3-4, str. 207-243.

² Labdak je mitološki kralj Teb, Kadmov vnuk, Lajev oče in Ojdipov ded. Lukijan aludira na mitološke cikluse, ki predstavljajo usodo kraljevskih hiš skozi več generacij, dokler zaradi tragičnih dogodkov povsem ne propadejo.

³ Legendarni frigijski ali lidijski junak, ki je koloniziral Grčijo in čigar potomci so vodili Dorce na Peloponez, po katerem polotok nosi ime; njegov sin je Atrid, oče Agamemnona in Menelaja, ki sta vodji grške vojske v trojanski vojni.

⁴ Nevednost nastopa kot horeg oziroma zborovodja v tragediji; zbor predstavlja skupnost, torej kolektivni glas, ki stoji nasproti glavnim junakom.

⁵ Lahko interpretiramo v homoerotičnem kontekstu, lahko pa rečemo, da so bili ljubimci zapeljani proti tistim, ki so jih ljubili, pri čemer lahko upoštevamo tudi razmerja med moškimi in ženskami.

⁶ Nekateri komentatorji namesto ἑρκαι, prisege, uporabljajo οἴκοι, hiše, družine.

⁷ Grški slikar, ki je živel v 2. st. pr. n. št. Nekateri komentatorji menijo, da ne gre za slavnega slikarja, ampak za nekega drugega slikarja z enakim imenom.

Ptolemáju, da je bil s Teodotasom vpleten v zaroto v Tiri, čeprav Apel ni nikoli niti videl Tire in sploh ni vedel, kdo je Teodotas, razen da je slišal, da je eden izmed Ptolemajevih guvernerjev, ki je bil zadolžen za zadeve v Feniciji.⁸ Kljub temu ga je eden izmed njegovih tekmecev, imenovan Antífil,⁹ zaradi zavisti do njegove priljubljenosti na dvoru in poklicnega ljubosumja očrnil s tem, da je Ptolemaju povedal, da je Apel sodeloval v celotnem podvigu in da ga je nekdo videl, kako obeduje s Teodotasom v Feniciji in šepeta med obedom v njegovo uho; na koncu je izjavil, da sta se upor v Tiri in ugrabitev Peluzija zgodila po Apelovem nasvetu.

(3) Ptolemaj, ki na splošno ni bil ravno razsoden, ampak so ga vzgojili sredi dvornega prilizovanja, se je tako razvnel in razburil zaradi te presenetljive klevete, da ni vzel v obzir nobene izmed verjetnosti niti ni razmišljal, da je obrekljivec tekmelec niti da je slikar preveč nepomemben, da bi lahko sodeloval v tako veliki zaroti - in to ravno slikar, s katerim je lepo ravnal in ga cenil nad vsemi drugimi umetniki. Zares, niti preveril ni, če je Apel sploh šel v Tiro, ampak je začel takoj blazneti in napolnil palačo s kriki ter vpil: "Ta nehvaležnež", "spletkar", in "zarotnik". In če ne bi bil eden izmed zarotnikov, ki je bil Apelov sozapornik, ogorčen zaradi Antifilove nesramnosti in se mu je smilil ubogi Apel, rekel, da mož ni imel nikakršne vloge v zadevi, bi Apelu odsekali glavo in bi tako utrpel posledice težav v Tiri, ne da bi sam imel kakršno koli krivdo zanje.

(4) Pravijo, da se je Ptolemaj tako sramoval zaradi teh dogodkov, da je Apelu podaril 100 talentov in mu dal Antifila za sužnja. Apel pa, ki se je zavedal nevarnosti, v kateri je bil, se je obrekovanju maščeval v svoji sliki. (5) Na desni sedi možki z zelo velikimi ušesi, skoraj takimi, kot jih je imel Mida, in izteguje roko k Obrekovanju, medtem ko je ona malo oddaljena od njega. Poleg njega na eni strani stojita dve ženski, mislim da Nevednost in Dvom. Na drugi strani prihaja Obrekovanje, nepopisno lepa ženska, vendar polna strasti in razburjenja, ki razkriva bes in jezo s tem, da nosi v levici gorečo baklo, z drugo roko pa vleče za lase mladeniča, ki izteguje svoje roke proti nebu in poziva bogove za pričo. Vodi jo blede grdi mož s predirljivimi očmi, za katerega se zdi, da propada v dolgi bolezn; on predstavlja Zavist. Poleg tega sta tam še dve ženski kot spremstvo Obrekovanja, ki jo zbadata, utrujata in varata. Kot mi je razložil strokovnjak za sliko, je ena Nezvestoba in druga Prevara. Sledi jima ženska, ki je odeta kot v globokem žalovanju, v črnih oblačilih in vsa raztrgana;¹⁰ zdi se mi, da je

⁸ Zgodba je zelo nenavadna, saj je Apel bil že okoli 100 let mrtev, ko je Teodot in ne Teodotas, izdal Ptolemaja IV. Filopatorja (219 pr.n.št.). Lukijanovo navidezno nepoznavanje "pravih" podatkov lahko razumemo kot prikaz obrekljivosti, ki zmanipulira tudi domnevna zgodovinska dejstva, kjer sodelujejo v zarotah ljudje, ki so živeli več sto let narazen in se zaradi tega nikoli niso mogli niti srečati.

⁹ Plinij starejši ga opiše kot izvrstnega umetnika.

¹⁰ Žalovalci so se z zanemarjanjem osebne higijene in neurejenostjo poskušali približati bednemu stanju pokojnega.

njeno ime Pokora. Nenehno se obrača s solzami v očeh in polna sramu na skrivaj pogleduje proti Resnici, ki se približuje.¹¹

(6) Na tak način je Apel na sliki predstavil nevarnost, v kateri je bil. Torej naj tudi mi, če hočete, po vzoru efeškega slikarja predstavimo lastnosti obrekovanja, potem ko jih najprej orišemo: na tak način bo naša slika na koncu izpadla bolj jasna. Obrekovanje je skrivna obtožba, ki se zgodi brez vednosti obtoženega in se sprejme s trditvijo ene strani brez ugovarjanja. To je predmet mojega govora: ker so pri obrekovanju tako kot pri komediji trije vodilni značaji - obrekovalec, obrekovana oseba in poslušalec obrekovanja -, si pogledjmo, kaj se verjetno dogaja vsakemu izmed njih.¹²

(7) Na prvem mestu bomo predstavili glavnega igralca drame, avtorja obrekovanja. Vsem je jasno, da ta ni dober človek, kajti noben dober človek ne bi povzročal težav svojemu bližnjemu. Ravno nasprotno, lastnost dobrih mož je, da si pridobijo slavo in spoštovanje z dobrimi deli in dobrosrčnostjo, s katerimi prijateljem naredijo usluge, ne pa da jih po krivem obtožijo, zaradi česar jih okolica začne sovražiti.

(8) Še več, zlahka se prepričamo, da je takšen mož nepravičen, brezpraven, brezbožen in škodljiv za svoje bližnje. Kdo se namreč ne bo strinjal s trditvijo, da sta enakost v vsem in težnja, da ničesar ni preveč, plod pravičnosti, medtem ko sta neenakost in želja po koristi plod nepravičnosti? Mar ni tisti, ki na skrivaj stke obrekovanje proti odsotnim, sebičen, saj si povsem prisvoji svojega poslušalca s tem, da najprej pridobi njegova ušesa, saj jih povsem zapre za obrambo, ker so bila najprej napolnjena z obrekovanjem.¹³ Takšno obnašanje je namreč višek nepravičnosti in tudi najboljši zakonodajalci, na primer Solon¹⁴ in Drakon¹⁵, bi temu pritrtili; sodnike so zaprisegli, da bodo z enako naklonjenostjo poslušali obe strani in porazdelili svojo dobro voljo enakomerno med tožeči se stranki in ju primerjali, dokler ne bodo ugotovili, ali je tožnikova ali toženčeva zadeva ena boljša in druga slabša. Po njihovem mnenju je bilo nespoštljivo in krivoversko, če bi razsodili, ne da bi pretehtali obrambe v primerjavi s tožbo. Resnično lahko rečemo, da bi tudi sami bogovi bili jezni, če bi dovolili tožniku,

¹¹ Po slikovitem Lukijanovem opisu izgubljene Apelove slike je nastala Botticellijeva slika "La Calunnia", Obrekovanje, približno 1495. Slika se danes nahaja v Galleria degli Uffizi v Firencah. Glej sliko v uvodnem tekstu na strani 112.

¹² Ta del je povzet po Herodotu, 7.10, vendar mu Lukijan ne sledi popolnoma pri razvoju svoje argumentacije.

¹³ Podobno tezo predstavi tudi Sokrat v Platonovi *Apologiji*: njegova obramba je brezupno početje, saj so sodniki dolga leta poslušali obrekovanje, tako da jih enkratni zagovor nikakor ne more prepričati, naj poslušajo argumente.

¹⁴ Solon je bil atenski politik, zakonodajalec, pesnik in eden izmed sedmorice modrih (640-560 pr.n.št.)

¹⁵ Drakon (7. st. pr. n. št.) je bil atenski državnik, znak po tako imenovanem drakonskih kaznih, ki so bile izredno stroge in krute, saj so skoraj za vsak prekršek predvidevale smrtno kazen. Za Drakona so rekli, da zakonov ni napisal s črnilom, ampak s krvjo. Plu., *Sol.* 17.1.

da pove svoje neovirano, medtem ko bi svoja ušesa oglušili za toženega ali ga utišali,¹⁶ ga obsodili po govoru njegovega nasprotnika, ker nas je premagala prva trditev. Obrekovanje se ne sklada s tem, kar je pravično, kar je v skladu s pravom in kar sodniki prisežejo, da bodo naredili. Vendar če kdo misli, da zakonodajalci, ki priporočajo, naj bodo razsodbe pravične in nepristranske, niso zadostna avtoriteta, bom citiral po mojem mnenju najboljšega med pesniki, da bi podprl svojo tezo. Napravil je nadvse občudovanja vredno trditev, ki povzame zakon, rekoč: "Ne dajte svoje razsodbe, dokler ne slišite obeh strani."¹⁷

Vedel je, kot to ve vsak, da čeprav je veliko nepravičnih stvari na svetu, ni nič slabšega ali bolj nepravičnega, kot če posameznika obsodijo brez procesa in brez možnosti, da bi govoril sebi v obrambo. Vendar je ravno to tisto, kar obrekovalec poskuša doseči s tem, da obrekovano osebo brez postopka izpostavi jezi poslušalca in mu zaradi skrivnostnosti obtožbe odvzame pravico do zagovora.

(9) Obrekovalci so neiskreni in strahopetni; ničesar ne naredijo na odprtem, ampak streljajo iz skrivališča ali kot vojaki iz zasede, tako da se je z njimi nemogoče soočiti ali se jim zoperstaviti, ampak moraš dopustiti, da te ubijejo v nemoči ali zaradi nepoznavanja narave te vojne. In to je najboljši dokaz, da ni nobene resnice v obrekljivčevih zgodbah. Če se človek zaveda, da daje resnično obtožbo, potem menim, da obtoži posameznika javno, ga postavi pred dejstvo in se spopade z njim z argumenti. Noben vojak, ki lahko zmaga v odprtem boju, ne uporablja zasede ali prevare proti sovražniku.

(10) Takšni možje večinoma uživajo visoke časti na dvorih kraljev, med prijatelji arhontov in princev, kjer je veliko zavisti, nešteto sumničenj, pogoste pa so priloznosti za prilizovanje in obrekovanje. Kjer so upi visoki, tam je zavist še bolj grenka, sovraštvo bolj nevarno in tekmovalnost še bolj pretkana. Vsi opazujejo drug drugega in oprezajo kot gladiatorji, da bi našli odkrit del telesa. Vsak, ki želi, da bi bil sam prvi, s komolcem odrine bližnjega s poti, na skrivaj porine ali spotakne moža pred seboj. Na tak način vrže s poti dobrega moža in ga postavi spet na štart ter ga končno potisne na pot sramote, medtem ko bolj pretkani v prilizovanju in bolj spreten v nepoštenih zadevah zlahka dobi prednost. Ali na kratko: "Kdor prvi pride, ta prvi melje," kar potrjuje Homerjeve besede: "Ares do vseh je enak: on bije takisto bijoče."¹⁸ Ker je nagrada pomembna, si domislijo vse možne načine, kako bodo drug drugega spodnesli. Najhitrejša od vseh, čeprav najbolj nevarna, je pot obrekovanja, ki ima optimističen

¹⁶ Grško besedilo je na tem mestu poškodovano, zato prevod predstavlja približno vsebino.

¹⁷ Čeprav je verz izredno priljubljen in so ga pogosto citirali v antiki, je zanesljiv avtor neznan; pripisujejo ga Fokilidu, Heziodu in Piteju.

¹⁸ Hom., *Il.* 18.309: iz Sovretovega prevoda pomen verza ni jasen, saj gre za idejo, da je v boju zmagovalec dostikrat premagan, torej da so v vojni vsi izenačeni - enkrat so morilci, drugič so sami umorjeni. (prev. A. Sovrč).

začetek v zavisti ali sovraštvu, vendar vodi v beden, tragičen konec, ki ga spremljajo mnoge nesreče.

(11) Zato obrekovanje ni nepomembna ali preprosta zadeva, kot bi morda domnevali; zahteva precej spretnosti, malo zvitosti in do neke mere natančno preučevanje. Obrekovanje namreč ne bi povzročilo toliko škode, če ne bi temeljilo na nečem verjetnem in ne bi prevladalo nad resnico, ki premaga vse ovire, če ne bi poslušalcev zavzelo s privlačnostjo in jih razorožilo z verjetnostjo, jih presenetilo s tisoč podrobnostmi.

(12) Običajno obrekujejo človeka, ki je priljubljen in ga zaradi tega zavistno gledajo tisti, ki jih je pustil za seboj. Vsi usmerijo svoje puščice proti njemu, gledajo ga kot oviro in kamen spotike ter vsak izmed njih pričakuje, da se bo sam povzpел na prvo mesto, če ga bo odstranil in ga spravil v nemilost. Podobne stvari se dogajajo na atletskih tekmovanjih, pri tekaških preizkušnjah. Dober tekač od trenutka, ko pade trak,¹⁹ misli samo na to, kako bo prišel naprej, osredotoča se na cilj in upe na zmago polaga v svoje noge; zaradi tega na noben način ne nadleguje bližnjega in nič ne naklepa proti svojim sotekmovalcem. Medtem pa se slab, nešportni tekmovalec, ki je opustil kakršno koli upanje na svojo hitrost, zateka k nečednim dejanjem. Edina stvar, na katero misli, je, da bo prehitel tekača tako, da ga bo oviral ali ga spotaknil, saj je prepričan, da ne bo nikoli zmagal, če mu to ne uspe. Tako je tudi s prijateljstvi s srečnimi. Tisti, ki vodi, je nenehno izpostavljen spletkam in če ga ujamejo nepripravljenega med sovražniki, je propadel. Ljubijo jih in jih imajo za prijatelje samo zato, ker domnevajo, kakšno škodo jim lahko povzročijo.²⁰

(13) Kar se tiče verodostojnosti obrekovanja, obrekovalci niso brezbržni: vse njihovo delo se osredotoča na to, kajti bojijo se, da bi vključili karkoli nepomembnega ali celo spornega. Najpogosteje svoje klevete naredijo verodostojne tako, da zmanipulirajo resnične lastnosti človeka, ki ga obrekujejo. Tako namigujejo, da je zdravnik zastrupeljevalec in da bogataš pretendira, da bi bil monarh, ali da je minister izdajalec.

(14) Včasih celo poslušalec sam da izhodiščno točko za obrekovanje in obrekovalci dosežejo svoje tako, da se prilagodijo poslušalcu. Če vidijo, da je ljubosumen, rečejo: "Dal je znak tvoji ženi med večerjo ter zrl vanjo in vzdihoval, Stratonika pa ni bila preveč nejevoljna zaradi tega." Na kratko, klevete, ki jih izrečejo, temeljijo na strasti in prešuštvu. Če ima kdo nagnjenje do poezije in ima dobro mnenje o svojih pesmih, mu pravijo: "Pri Zevsu, Filoksen se je norčeval iz tvojih verzov, jih raztrgal in rekel, da se ne rimajo in da so zanič sestavljeni." Svetemu, bogaboječemu možu, oklevatajo

¹⁹ Znak za začetek tekme je v antiki bil spuščен trak (vrv) oziroma spuščena pregrada.

²⁰ Podobno kot tekač se vsak, ki je spredaj, mora bati, da ga bo tisti, ki je slabši, spotaknil in ga zahrbtno oviral.

prijatelja, da je brezbožnik in nespoštljivec, da prezira bogove in zanika njihovo previdnost. Zaradi tega se mož, kot da bi ga pičila v uho muha, po pričakovanju zelo razjezi in se odvrne od svojega prijatelja, ne da bi počakal na dokaz.

(15) Domisljijo si in pripovedujejo takšne stvari, za katere dobro vedo, da bodo pri poslušalcu vzpodbudile jezo, kajti vedo mesto, kjer je vsak ranljiv, streljajo svoje puščice in mečejo svoja kopja nanj, tako da poslušalec, ki ga nenadna jeza vrže iz ravnovesja, nima časa, da bi preveril, kakšna je resnica; ne glede na to, kako močno bi se želel obrekovani braniti, mu tega ne bodo dopustili, saj poslušalec zaradi verjetnosti in presenetljivosti nesmisla sprejme tisto, kar je slišal, kot da bi to bilo resnica.

(16) Zelo učinkovita oblika obrekovanja je tista, ki temelji na obratnem od poslušalčevega okusa. Na dvoru Ptolemaja, ki so ga imenovali Dionizij,²¹ so oklevetali Demetrija, filozofa platonika, da ni pil nič drugega kot vodo in da je bil edini, ki med dionizijskim praznikom ni nosil ženskih oblačil. Če Demetrij, ki so ga šli iskat zgodaj naslednje jutro, ne bi pred vsemi spil vina in ne bil oblekel lahkotne obleke, igral na cimbele ter plesal, bi bil usmrčen, ker mu ni ugajal kraljev način življenja in ker je bil kritičen ter nasprotoval Ptolemajevem razkošju.

(17) Na Aleksandrovem dvoru se je nekoč zgodilo največje od vseh obrekovanj, saj so obtožili moža, da ne časti Hefajsta in se mu noče prikloniti. Po Hefajstovi smrti se je Aleksander zaradi svoje ljubezni odločil, da bo dodal k Hefajstovim drugim podvigom tudi to, da bo pokojnega razglasil za boga. Tako so mesta nemudoma postavila hrame, posvetila kose zemlje, postavili so oltarje, žrtvovanja in pojedine v čast temu novemu bogu; "pri Hefajstu" je bila najmočnejša prisega za vse. Če se je temu kdo posmehtnil ali se ni kazal dovolj spoštljivega, so ga kaznovali s smrtjo. Prilizovalci, ki so se oprijeli Aleksandrove otročje strasti, so jo naenkrat začeli spodbujati in jo razpihovati s tem, da so mu pripovedovali o sanjah, ki jih je poslal Hefajst, pripisovali so mu prikazovanja, ozdravitve in prerokbe; na koncu so mu začeli darovati kot "Pomočniku" in "Rešitelju".²² Aleksandru je vse to godilo in je končno tudi sam temu začel verjeti, bil je izredno ponosen nase, ker ni bil zgolj sin boga, ampak je tudi sam lahko ustvaril bogove. Koliko Aleksandrovih prijateljev je v tem času po vašem mnenju ponaredilo rezultate Hefajstove božanskosti, da jih ne bi oklevetali, da ne častijo univerzalnega boga, zaradi česar bi bili izgnani in bi jim bila odtegnjena kraljeva naklonjenost? V tem času so Agatokla s Samosa, enega izmed Aleksandrovih vojskovodij, ki ga je zelo cenil, skoraj zaprli v levji brlog, ker so ga oklevetali, da je jokal, ko je šel mimo

²¹ Verjetno gre za Ptolemaja Avleta, Kleopatrinega očeta, ki se je sam imenoval "novi Dionizij". Nekateri interpreti pa menijo, da gre za Ptolemaja Filopatorja.

²² Ker gre za Apolonove vzdevke, hoče Lukijan prikazati velikost prilizovalskih zablod in spletk, saj je Apolon eno najvišjih božanstev, ki so povezana s prerokbami, ozdravitvami in odvrčanjem nesreč.

Hefajstovega groba.²³ Pravijo, da ga je rešil Perdikas, ki je prisegel pri vseh bogovih in pri Hefajstvu, da se mu je med lovom prikazal bog in mu ukazal, naj pove Aleksandru, naj se usmili Agátokla ter rekel, da ni jokal zaradi pomanjkanja vere niti zaradi njegove smrti, ampak samo zato, ker se je spomnil njunega starega prijateljstva.

(19) Prilizovanje in obrekovanje sta bili izhodiščni točki Aleksandrovih slabosti, ker sta vzpodbujali njegove strasti. Podobno kot pri obleganju sovražniki ne napadajo visokih, utrjenih in varnih delov obzidja, ampak samo tiste, za katere opazijo, da niso varovani, ampak so nizki ali v slabem stanju; tja premaknejo vse svoje sile, ker bodo zlahka prišli noter in zavzeli mesto. Tako je tudi z obrekovalci: napadajo tiste dele duše, za katere vidijo, da so šibki, bolni in lahko dostopni, tja pripeljejo svoje naprave za obkolitev, da jo utrudijo in končno zasedejo, kajti nihče se jim ne upira niti ne opazi njihovega napada. Potem, ko so enkrat za zidovi, vse zažgejo, uničijo, ubijejo in izženejo; tako se zgodi tudi duši, ki je ujeta in zasužnjena.

(20) Naprave, ki jih obrekovalci uporabljajo proti poslušalcu, so prevara, laž, lažna prisega, vztrajnost, nespoštljivost in tisoč drugih nenačelnih sredstev; najpomembnejše med vsemi je prilizovanje, ki je sorodnik ali celo sestra obrekovanja. Nihče nima tako visokih misli in nima tako dobro in z neizprosni zidovi varovane duše, da ne bi mogel podleči napadom prilizovanja, predvsem če njega in njegove temelje spodjeda obrekovanje. (21) Takšna je zunanja podoba. Koliko je notranjih izdajalcev, ki pomagajo sovražniku in iztegujejo roke proti njem, odpirajo vrata in na vsak način pomagajo k osvojitvi poslušalca? Na prvem mestu je nagnjenost k novemu, ki je po naravi značilna za vse ljudi, in tudi dolgčas; na drugem mestu je nagnjenost, da nas pritegnejo neverjetne govornice. Privlačijo nas zgodbe, ki jih kdo previdno šepeta v naše uho in so polne namigovanja: poznam ljudi, ki jim ugaja, ko jim ušesa žgečka obrekovanje, ki je podobno ugodju, če te žgečkajo s peresi.

(22) Ko sovražnik dobi vse te sile na svojo stran, zavzame fronto kot vihar; mislim, da se njegova zmaga ne more zdeti težka, kajti nihče ne brani zidov ali poskuša odvrniti njegovih napadov. Ravno nasprotno, poslušalec se vda prostovoljno in obrekovana oseba se niti ne zaveda, kaj se pletenči proti njem; tako kot mesta zavzamejo ponoči, so obrekovani ubiti v spancu.

(23) Najbolj žalostno pri vsem tem je, da se obrekovani, ki se sploh ne zaveda, kaj se je zgodilo, veselo sreča s prijateljem; ker nima na vesti nobenega slabega dejanja, govori in se vede na običajen način. Vendar nesrečnika oblegajo z vseh strani, nanj pa prežijo sovražniki. Poslušalec, če je plemenit, uglajen in pošten, kar naenkrat izbruhne in razplamti svoj bes; potem, ko končno dovoli obrambo, spozna, da so ga proti prijatelju

²³ Za heroji in bogovi se ni smelo jokati, ker je smrt za njih pomenila divinizacijo in vesel dogodek, solze pa so bile povezane s smrtjo in žalostjo.

nagovorili za prazen nič. (24) Če pa ni plemenit, ampak hudoben, ga sprejme in se mu smeji iz koticke ust, ves čas pa ga sovraži in na skrivaj stiska zobe ter snuje temačne naklepe, kot pravi pesnik,²⁴ o svoji jezi. Po mojem mnenju ni nič bolj nepravičnega ali bolj prezirljivega, kot da se ugrizneš v ustnico in hraniš bes ter sovraštvo zaklenjena v sebi, da misliš v srcu eno, govoriš pa drugo²⁵ ter z veselimi komičnim obrazom odigraš zelo prepričljivo tragedijo, polno žalostink.

Ljudje se običajno obnašajo tako, če je obrekovalec dolgo veljal za prijatelja obrekovanega, vendar ga kljub temu okleveta. V tem primeru niso več pripravljene niti slišati besed obrekovanega ne tistih, ki ga zagovarjajo, kajti vnaprej domnevajo, da je obtožba zaradi dolgotrajnega prijateljstva verodostojna; nočejo niti pretehtati, da se tudi med najozbiljšimi prijatelji pojavijo razlogi za sovraštvo, ki so ostalim prikriti. Tu in tam se zgodi, da kdo napade in obtoži svojega bližnjega, za kar je sam kriv, ker misli, da se bo tako sam izognil obrekovanju. Na splošno nihče ne bo začel obrekovati sovražnika; v tem primeru obrekovanje ne bo vzbudilo zaupanja, saj bo motiv očiten. Zaradi tega obrekovalci svoje akcije usmerjajo proti tistim, za katere se zdi, da so njihovi najboljši prijatelji, in se trudijo, da bi pokazali najboljše namene do poslušalca s tem, ko se pretvarjajo, da žrtvujejo svoje najbližje in najljubše, da bi mu²⁶ pomagali.

(25) Obstajajo ljudje, ki kasneje zvedo, da so bili njihovi prijatelji po krivici oklevetani, vendar se sramujejo svoje lahkovernosti, zato jih nočejo več pogledati; zdi se, kot da bi se jim godila krivica, ker so spoznali, da njihov prijatelj ni storil ničesar slabega.

(26) Očitno je, da je zaradi obrekovanj, ki so jim tako zlahka in brezpogojno verjeli, v življenju težav na pretek. Anteja pravi:

“Smrt, ti Proite, preti, če ne ubiješ ga, Belerofonta!
Hotel je, naj se mu vdam, a jaz sem branila se, kajpa,”²⁷

čeprav je ona sama naredila prvo potezo in bila zavrtnjena. Tako je mladi mož, ki je bil skoraj ubit v srečanju s Himajro, bil nagrajen za svojo vzdržnost in spoštovanje do gostitelja, čeprav je proti njemu spletkarila hotnica. Kar se tiče Fajdre, je tudi ona izrekla podobno obtožbo proti svojemu pastorku in pripomogla, da je oče²⁸ preklel Hipolita, čeprav ni storil ničesar nespoštljivega, pri bogovih, ničesar!

²⁴ Gre za Homerja, pogosta besedna zveza v *Odiseji*, npr. 9.316, 17.66: “snujoč mrakotne naklepe”, “silo sladki so, a v srcih pleto hudobne naklepe”. (prev. A. Sovrè)

²⁵ Hom., *Il.* 9.312-3: “Kajti oduren je vsakdo vdilj ko Hadesa vrata, kdor govori tako, a v srcu skriva se drugo!” (prev. A. Sovrè)

²⁶ Da bi pomagali tistemu, ki posluša obrekovanje.

²⁷ Hom., *Il.* 6.164-5. (prev. A. Sovrè) Anteja je bila hči likijskega kralja Iobata in žena tirinškega vladarja Proteja. Ko je prišel v goste lepi Belerofont, da bi se očistil umora, ga je Anteja hotela zapeljati. Ker jo je zavrnil, se mu je Anteja hotela maščevati, vendar Protej gosta ni hotel ubiti, ampak ga je poslal s pismom, ki je vsebovalo “pogubna znamenja”. Hom., *Il.* 6.168-9.

²⁸ Hipolitov oče je Tezej; različico mita predstavi Evripid v *Hipolitu*. Fajdra je bila Minosova hči in Ariadnina mlajša sestra. Tezej je Ariadno kljub pomoči pri uboju Minotavra zapustil, kasneje pa se

(27) "Da", bo kdo rekel, "vendar sem ter tja obrekovalec zasluži zaupanje, če se zdi pravičen v vseh drugih zadevah in tudi razumen, zato bi ga morali jemati resno, kajti nikoli ne bi nikomur povzročil škode." Torej, mar je kdo bolj pošten od Aristida²⁹? In vendar je tudi on spletkaril proti Temistoklu³⁰ in bil vpleten v hujskanje ljudi, ker je, kot pravijo, imel iste politične ambicije kot Temistokles. Aristid je bil zares pravičen v primerjavi z ostalim svetom; vendar je bil človek, zato je bil zavisten in ni samo ljubil, ampak včasih tudi sovražil. (28) In če je Palemedova zgodba resnična, so tudi najbolj smotni in najboljši izmed Grkov zaradi zavisti skovali zaroto in zasedo, da bi vanjo ujeli sorodnika ali prijatelja, ki je odplul od doma, da bi se soočil z isto nevarnostjo kot oni;³¹ vsem ljudem je prirojeno, da blodijo v to smer.

(29) Zakaj bi omenil Sokrata, ki so ga nepravilno oklevetali Atencem kot nevernika in izdajalca? Ali Temistokla ali Miltijada,³² ki so ju po njunih zmagah osumili izdaje Grčije? Primerov je nešteto in večina njih je dobro znanih.

(30) "Kaj naj torej stori razumni človek, ki prisega na iskrenost ali resnico?" Po mojem mnenju naj naredi tisto, kar je predlagal Homer v primeru Siren. Veleva nam, naj hitro plujemo mimo, naj zapremo svoja ušesa njihovim vabljivim, a smrtonosnim vabam; naj ušes ne držimo na stežaj odprtih za tiste, ki jih je zavedla strast, ampak naj postavimo razum za strogega vratarja nad vsem, kar je izrečeno, in spustimo noter, kar si zasluži, zapremo vrata in spodimo vse, kar je slabega. Gotovo bi bilo smešno, če bi stražarji varovali tvojo hišo, medtem ko pustiš svoja ušesa in um odprta.

(31) Zatorej, če pride mož in pove zadevo na tak način, jo moraš raziskati sam zase, se ne meniti za starost govorca ali njegov status ali njegovo previdnost pri tem, kar pravi; bolj ko je mož prepričljiv, bolj natančna mora biti tvoja preiskava. Ne smeš se namreč zanašati na tujo presojo, še manj pa na sovražstvo obtoževalca, ampak se moraš zanesti na preiskavo resnice in pripisati obrekovalcu njegovo zavist in voditi odprto preiskavo čustev obeh mož; sovražiti ali ljubiti moraš moža šele potem, ko si ga preizkusil. Če bi to storil predčasno in pod vplivom prvega diha obrekovanja, pri nebesih, kako otročje, kako nizkotno in povrh vsega nepravilno!

je poročil z njeno sestro Fajdro. Fajdra je hotela zapeljati Tezejevega sina iz prvega zakona z Amazonko Antiopo, Hipolita; napisala mu je strastno pismo, vendar jo je mladenič zaradi zapriseženosti Artemidi in deviškosti zavrnil. Zavrnjena Fajdra je napisala Tezeju poslovilno pismo, v katerem je Hipolita obtožila posilstva, nakar se je obesila. Tezej je preklel sina, ki je nato umrl tragične smrti, vendar je še pred tem izvedel, da ga je Fajdra zapeljala s kleveto.

²⁹ Aristid je bil vplivni atenski politik in vojaški poveljnik ter Temistoklov tekmeč.

³⁰ Temistokles je bil atenski strateg in politik (524-459 pr.n.št.), poveljnik flote pri Salaminu. Kasneje so ga izgnali iz Aten. Umril je v Magneziji, kjer je bil gost perzijskega kralja Atakserksa.

³¹ Odiseja je v past ujel Palamed, ko je dobil ponarejeno pismo od Priama in ga skrnil v svojem šotoru, pretvarjajoč se, da ga je odkril.

³² Miltijad, sin Kipselov, se je sredi 6. st. pr.n.št. povzpcl na oblast v traškem Hersonezu; kasneje je oblast izročil Stesagori.

(32) Nevednost, kot sem že rekel na začetku, in dejstvo, da se pravi značaj vsakega skriva v temi, sta resnični razlog za vse zlo. Zatorej, če bi eden izmed bogov dvignil tančico z naših življenj, bi vse bilo razsvetljeno z Resnico, obrekovanje pa bi, ker ne bi več imelo kam, izginilo v Tartar.

Prevedla Maja Sunčič